

Wołoszyński, Ryszard W.

250 lat Akademii Nauk ZSRR - 250 lat współpracy naukowej

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 21/1, 159-161

1976

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nym uwzględnieniem nauk społecznych. Referent, autor książki o polsko-rosyjskich kontaktach w naukach społecznych w latach 1801—1830, omówił w referacie przede wszystkim ogólne tło polsko-rosyjskich kontaktów na polu nauki oraz związki polskich instytucji i organizacji naukowych z instytucjami rosyjskimi. Pierwszy dzień obrad zakończył referat o *Radziecko-polskiej współpracy w zakresie publikacji „Dokumentów i materiałów do historii stosunków polsko-radzieckich”*, który wygłosił redaktor naczelny (strony radzieckiej) tego wielkiego przedsięwzięcia, prof. Iwan Chrienow.

W drugim dniu obrady wznowiono w godzinach popołudniowych¹. Program przewidywał wygłoszenie czterech referatów, ale w ostatniej chwili dołączono jeszcze dwa komunikaty, co nużyło i utrudniało odbiór i tak już przeładowanego programu.

Referaty wygłosili: dr Otilda Wyszomirska-Kuźmińska — *Współpraca naukowa polsko-radziecka w 30-leciu Polski Ludowej*; doc. Zbigniew Wójcik — *Polscy badacze przyrody i ich związki z rosyjskimi i radzieckimi instytucjami naukowymi*; prof. Aleksiej Kawko — *Radziecko-polska współpraca w naukach ekonomicznych* i dr Jerzy Rózewicz — *Związki Jana Baudouina de Courtenay z Cesarską Akademią Nauk w Peterburgu*. Komunikaty dotyczyły współpracy naukowej z ZSRR dwóch zasłużonych placówek Polskiej Akademii Nauk. Prof. Stanisław Kajfasz mówił o związkach Instytutu Podstawowych Problemów Techniki z radzieckimi instytucjami naukowymi, a prof. Leszek Kuźnicki przedstawił współpracę Instytutu Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego z nauką radziecką. Profesor Kuźnicki przypomniał też wybitnych uczonych związanych z tym Instytutem: Marcelego Nenckiego, Jana Dembowskiego i Jerzego Konorskiego oraz omówił kontakty z nauką rosyjską przed Rewolucją Październikową oraz nauką radziecką w okresie dwudziestolecia międzywojennego i w czasie II wojny światowej. Przemówienie zamykające sesję wygłosił kierownik Zakładu Historii Nauki, Oświaty i Techniki, prof. Józef Miąso.

Należy wyrazić żal, że na obrady nie przybył nikt z Instytutu Historii Przyrodznawstwa i Techniki AN ZSRR, placówki od lat utrzymującej ścisłe kontakty z Zakładem Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN².

Jerzy Rózewicz

250 LAT AKADEMII NAUK ZSRR — 250 LAT WSPÓŁPRACY NAUKOWEJ

Pod wskazanym tytułem otwarta została wystawa w salach Pałacu Kazimierzowskiego (Uniwersytet Warszawski) w dniu 12 czerwca 1975 r. Wobec dużego zainteresowania dostępna była dla zwiedzających dłużej, niż pierwotnie przewidywano, bo aż do początków września 1975 r. Zorganizowana została w ramach obchodów jubileuszowych 250-lecia działalności Akademii Nauk ZSRR, podobnie jak omawiana powyżej sesja naukowa.

Ekspozycja składała się z dwóch zasadniczych części. Pierwsza dotyczyła dziejów i osiągnięć Akademii Nauk ZSRR, przy czym szczególny nacisk poło-

¹ W godzinach rannych odbyło się w Pałacu Kazimierzowskim otwarcie wystawy pn. *250 lat Akademii Nauk ZSRR — 250 lat współpracy naukowej*, która omówiona jest niżej w osobnym artykule sprawozdawczym.

² Spośród przybyłych do Warszawy delegatów radzieckich historią nauki zajmuje się w większym stopniu jedynie dyrektor B. Lewszin, m.in. autor broszury o 250-letniej historii AN ZSRR.

żony został na zilustrowanie najnowszych jej sukcesów badawczych jako jednego z ważnych ośrodków naukowych świata. Odpowiednie materiały zostały dostarczone i przygotowane przez stronę radziecką. Część historyczna zawierała fotokopie dokumentów i materiały ikonograficzne związane z powstaniem Akademii Nauk w Petersburgu w 1724 r. i z pierwszym okresem jej rozwoju w XVIII w. przy szczególnym podkreśleniu prac akademika M. W. Łomonosowa oraz z umacnianiem wybitnej pozycji omawianej instytucji w międzynarodowym świecie naukowym XIX w. Przy przedstawianiu dziejów Akademii w XX w. ukazane zostało przełomowe znaczenie Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej oraz wskazówek W. I. Lenina, dotyczących dalszego rozwoju nauki i instytucji naukowych w kraju. W odniesieniu do czasów najnowszych wyeksponowano umacnianie i rozszerzanie współpracy naukowej między Akademią Nauk ZSRR a Polską Akademią Nauk. Wiele miejsca poświęcono na zaprezentowanie aktualnych osiągnięć poszczególnych placówek Akademii w dziedzinie aparatury naukowo-technicznej — przyrządów półprzewodnikowych, instrumentów, w skład których wchodzi syntetyczne diamenty, urządzenia stereodźwiękowych i wielu innych. Uwagę zwracał również model rezonatora optycznego, makieta silnika rakiet kosmicznych drugiego stopnia, przykład hologramu odbłaskowego, okazy nowych kryształów, szkieł laserowych i wiele innych. Szczególnym zainteresowaniem zwiedzających cieszył się ustawiony przed budynkiem swoisty symbol osiągnięć współczesnej nauki radzieckiej — makieta automatycznego laboratorium księżycowego „Łunochod I” w naturalnej wielkości.

Druga część wystawy, przygotowana przez Archiwum PAN przy współudziale Zakładu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN, ilustrowała dzieje związków naukowych polsko-rosyjskich i polsko-radzieckich, z podkreśleniem współpracy uczonych polskich z Akademią Nauk w Petersburgu, a następnie AN ZSRR. Zespół organizujący wystawę z wielkim nakładem pracy zgromadził podobizny, a niekiedy i oryginały dokumentów i publikacji dotyczących rozwoju omawianych powiązań od pierwszych lat istnienia Akademii aż po okres współczesny. Ekspozycja przedstawiała w pierwszej kolejności sylwetki uczonych polskich związanych w różny sposób — przede wszystkim członkostwem — z naczelną instytucją naukową przedrewolucyjnej Rosji. Wśród ponad 20 przedstawicieli tej grupy znaleźli się zarówno Polacy, którzy przez cały omal okres swej twórczej pracy naukowej związani byli z Akademią Nauk, jak astronom Wincenty Wiśniewski czy — w mniejszym stopniu — orientalista Józef Sękowski i inni, których związki były dość luźne, bądź ograniczone czasowo — np. organizator słynnej biblioteki J. A. Załuski czy historyk — Jan Potocki. Uczeni zgrupowani zostali wedle reprezentowanych przez siebie gałęzi nauk. Umieszczono również członków Akademii Nauk w dwudziestolecu międzywojennym, już po Wielkiej Rewolucji Socjalistycznej. Bardziej problemowo potraktowany został okres po 1945 r., choć i tu nie zrezygnowano z ukazania najwybitniejszych prominentów polsko-radzieckiej współpracy naukowej. Przedstawiony został również dorobek badań polskich i radzieckich — a częściowo i dawniejszych rosyjskich — nad przeszłością wzajemnych powiązań naukowych. Względy ekspozycyjne nie pozwoliły zapewne na stałe wiązanie materiałów źródłowych z odpowiednimi opracowaniami czy wydawnictwami źródłowymi, co mogło niekiedy utrudnić zwiedzającym zorientowanie się w rozmiarach badań, prowadzonych w omawianym zakresie zwłaszcza ostatnio i w ich konkretnych osiągnięciach. Uniknięcie podobnych niedomówień było jednak z pewnością bardzo trudne, a w niektórych przypadkach wręcz niemożliwe.

Obie części wystawy, choć odmiennie ujęte, dobrze uzupełniały się wzajemnie, aczkolwiek w obu odczuwało się w pewnych miejscach niedosyt nieco

większych tekstów z odpowiednimi komentarzami. Całość służyła popularyzacji dorobku Akademii Nauk ZSRR w jej historycznym rozwoju oraz dziejów powiązań polskich z tą zasłużoną dla nauki światowej instytucją.

Ryszard W. Wołoszyński

DZIEJE NAUK I ICH WSPÓLDZIAŁANIA

W dniach od 8 kwietnia do 20 maja 1975 r. Międzyuczelniany Instytut Filozofii i Socjologii w Lublinie oraz Oddział Lubelski Polskiego Towarzystwa Filozoficznego zorganizowały cykl referatów zgrupowanych wokół tematów: *Dzieje nauk i ich współdziałania*. Referaty były przeznaczone dla pracowników nauki lubelskich wyższych uczelni. Zadaniem ich — w intencji organizatorów — miało być ułatwienie zrozumienia między różnymi dyscyplinami naukowymi i przyczynianie się do ich integracji oraz tworzenie sprzyjających warunków do nawiązania bliższych osobistych kontaktów między przedstawicielami różnych dziedzin nauki.

Cykl został otwarty wykładem prof. Pawła Czartoryskiego pt. *Rola historii nauki w strukturze uniwersytetów w Stanach Zjednoczonych A. P.* Referent przedstawił najpierw rozwój historii nauki w Europie i Związku Radzieckim i na tym tle bardzo szczegółowo opisał rolę interesującego nas przedmiotu w USA. Istnieją tam liczne katedry i instytuty zajmujące się wyłącznie dziejami nauki. Powstało też stowarzyszenie historyków nauki. Bardzo szybki rozwój tej dziedziny datuje się od kilkunastu lat. Można wręcz mówić o modzie na historię nauki, która przecież nie pojawiła się w społecznej próżni.

Profesor Waldemar Voisé wygłosił odczyt pt. *Chronozofia czyli krystalizacja nowej nauki o czasie*. Chronozofia, która ma już swoich profesjonalnych badaczy spotykających się na wielkich zjazdach międzynarodowych, została przedstawiona jako nauka o wszelkich rodzajach czasów. Bada się na jej gruncie czas astronomiczny, czasy biologiczne, czasy psychologiczne i czasy kulturowe. Wydaje się, że pojęcie czasu zostało w referacie ściśle skorelowane z poczuciem czasu. W związku z tym prof. Voisé poświęcił dużo uwagi problemowi uzależnienia poczucia czasu od zmieniających się warunków społecznych, wynalazków, kultury i wielu innych czynników. Ciekawe były uwagi o wpływie zegara wieżowego na odczucie czasu i powstanie czasu będącego miarą zobowiązań społecznych (szczególnie kupieckich). Inną rolę odegrał zegarek kieszonkowy i zegarek na rękę — tworząc czas będący bodźcem do pracy i miarą osobistego wysiłku. W dyskusji zastanawiano się m.in., czy zasadne jest przyjmowanie wspólnych rodzajów odczuwania czasu w poszczególnych epokach lub kulturach.

Doc. Irena Stasiewicz-Jasiukowa wygłosiła odczyt pt. *Z dziejów matematyzacji nauk w wieku Oświecenia*. Słuchacze byli pod wrażeniem aktualności tego pozornie tylko historycznego tematu. Największe zainteresowanie wzbudziły z jednej strony oświeceniowe nadzieje związane z matematyzacją, z drugiej strony ówczesny nurt skierowany przeciwko matematyzacji nauk. Dyskusja — chociaż traktowała o problemach w aspekcie historycznym — odnosiła się również do dzisiejszych zagadnień matematyzacji.

Prof. Jerzy Dobrzycki wygłosił odczyt pt. *Historia astronomii a prehistoria*. Prelegent zmierzał do pokazania związku między astronomią a prehistorią i wczesną historią. Chodziło o podkreślenie korzyści wynikających ze współpracy tych dyscyplin. Po przypomnieniu bardziej znanych osiągnięć chronologii historycznej, która oparta jest na danych astronomicznych, prof. Dobrzycki zwrócił uwagę na wartości, jakie astronomia czerpie z danych historycznych i prehistorycznych.